

III

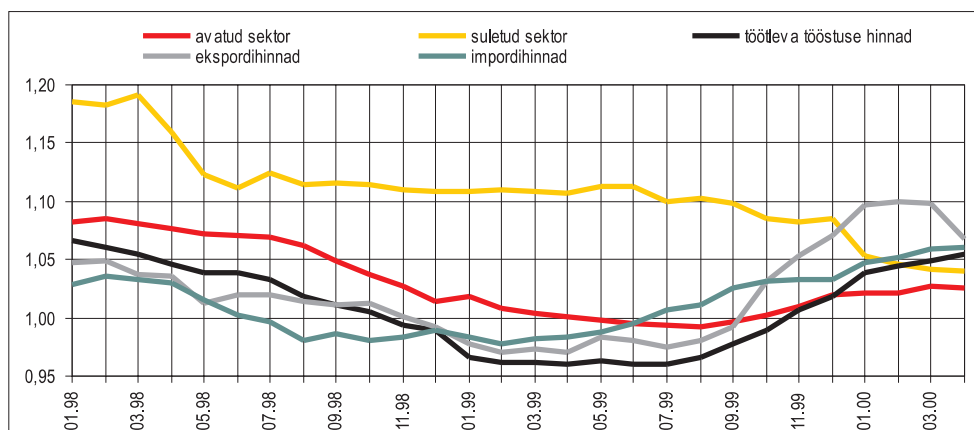
INFLATSIIOON

1999. aasta lõpul välja kujunenud inflatsiooni kiirenemise ilmingud realiseerusid käesoleva aasta algul, ehkki oodatust väiksemas ulatuses.

Esimeses kvartalis tõusid tarbijahinnad 1,4%. Kui aga võtta aluseks eelnenud aasta sama perioodi hinnatase, siis inflatsioonitempo isegi aeglustus – IV kvartalis oli aastane kasv 3,3%, I kvartalis 3,1%. Kaheteistkümne kuu hinnatõus on Eestis samas suurusjärgus kui Ameerika Ühendriikides (3,7%), Soomes (2,9%) ning Taanis (3,3%). See annab märku, et väliskeskond on varasemast suhteliselt inflatsioonilisem, kodumaine hinnatõus aga võrdlemisi tagasihoidlik. Situatsiooni kirjeldab hinnatõusu erinevuse vähenemine avatud ja suletud sektoris – I kvartalis jätkus suletud sektoris endiselt langustrend, avatud sektoris hinnatõus aga kiirenes. Seega võib tõdeda, et **seni on väljastpoolt tulevat hinnasurvet võrdlemisi edukalt kompenseerinud disinflatsioon suletud sektoris**. Siinkohal tuleb rõhutada, et tavaliselt on suletud sektor järginud avatud sektori hinnasuundumusi (vt joonis 3.1).

Madala inflatsioonitaseme puhul hakkavad selle heitlikkust suurendama hoopis muud, seni tagaplaanile jäänud tegurid. Näiteks on imporditava puuvilja hindade hooajaline kõikumine alati olnud enam-vähem ühesugune, kuid praeguse väikese hinnatõusu puhul on selle mõju oluliselt suurenenud – puu- ja köögivilja 10%line odavnemine tooks kaasa üldise hinnataseme 0,3%lise languse. Selliste teguritega tuleb edaspidi inflatsiooni prognoosides järjest rohkem arvestada.

Väärrib märkimist asjaolu, et I kvartali lõpuks näisid piimatoodete hinnad olevat läbinud madalseisu ja edaspidi võib oodata tagasipöördumist tavapärase hinnadünaamika juurde. Tootjate endi sõnud sel suvel hooajalist odavnemist veel ei toimu, edaspidi peaks aga sesoonse komponendi roll kasvama. See suurendab THH muutlikkust veelgi.

Joonis 3.1. 12 kuu hinnaindeksid

Sesoonselt tasandamata hinnakasv ületas I kvartalis siiski eelmiste kvartalite taseme. Välissektorist oodatult üle kanduv hinnasurve peegeldub avatud ning välissektori kiirenud inflatsioonitempos. Ühtaegu ei välista rahvusvaheline hinnatõus välist majandusliku tõusulaine tõttu ka nõudlusest tingitud inflatsiooni, mis võib ilmneda pikema perioodi jooksul.

Välissurved

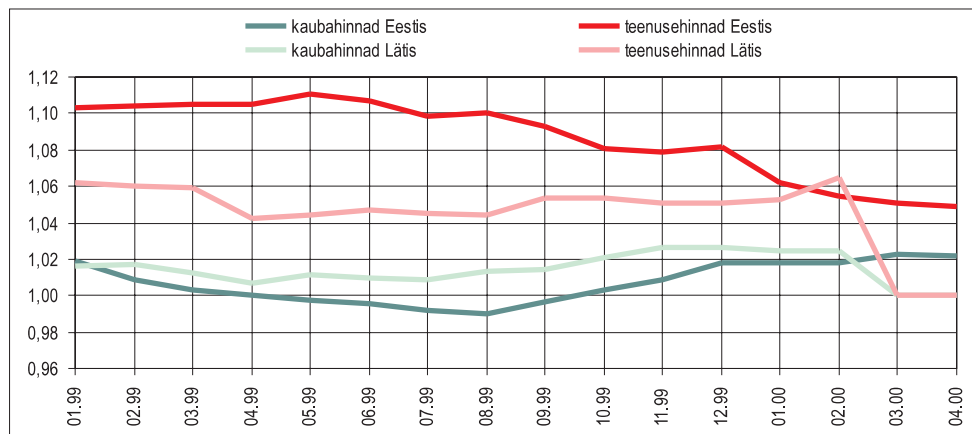
Välismaiste kaupade ja hüviste kallinemise kõrval on teiseks oletatavaks kuluinflatsiooni allikaks dollari kursi muutumine, kuid viimase mõjust võib kodumaisel kaubaturul leida vaid üksikuid märke. Samal ajal kerkib see temaatika seoses euro ja dollari omavahelise suhtega järjest teravamalt päevakorda, kuna I kvartalis kallines dollar euro suhtes eelmise kvartaliga võrreldes ligikaudu 5%, aastaga aga ca 14%. Raske on viidata konkreetsele hüvisele (peale mootorikütuse) ja väita, et selle kallinemise taga on dollar. Dollari kallinemise mõjusid võib siiski otsida tekstiili- ja keemiatööstuse toodete ning reisi- ning veoteenuste puhul. Omaette küsimus on see, kuivõrd adekvaatselt tarbijahinnaindeksi ostukorv neid mõjusid kajastab. Dollari kursi alusel sisseostetavate arvutikoostisosade kallinemist peegeldab ostukorv tõenäoliselt tegelikust hinnatõusust vähem, kuna arvutite osatähtsus tarbija ostukorvis on viimasel ajal kindlasti tõusnud, võrreldes 1997. aastaga, millest pärineb viimase ostukorvi struktuur.

Dollari domineeriv positsioon euro suhtes ajendab küsima, kas eksisteerib mingi taluvuslävi, mille ületamisel kantakse selle senine ja/või edaspidine kallinemine kodumaistesse hindadesse. Põhiküsimus seisneb selles, kui märkimisväärse osa kasumist neelab tootmise sisendihindade kasv. Majandusükli käivitumisfaasis, kui rahavood paranevad ning varade tootlikkus suureneb, on vastupanutase tõenäoliselt kõrgem ning ettevõtted katavad kergemal käel sisendihindade tõusu kasumi arvelt. Tegevusharude tundlikkus dollari kursi suhtes on aga kindlasti erinev.

Eesti puhul võib esile kerkida ka väikese turu fenomen. Siseturule orienteeritud toodang moodustab kogutoodangust tühise osa ja seetõttu võib nimetatud turusegment, mis liiatigi pole veel täielikult väljunud konjunktuurilisest madalseisust, mõnda aega pälvida vähem tähelepanu. Sisendihindade tõus kantakse soodsalt välismaise konjunktuuri korral üle hoopis sealsele tarbijale. Nimetatud asjaolu selgitab teataval määral ka sise- ja välisturule toodetud kauba hindade lahknemist.

Järjest laialdasem infotehnoloogia kasutamine on üks enim rõhutatud, kuid empiiriliselt raskesti tõestatav argument, mis arenenud tööstusriikides väidetakse suuresti kompenseerivat isegi toornafta kallinemisest põhjustatud inflatsioonilisi surveid. Infotehnoloogilise arengu ülekandemehhanism hinnastabiilsusse peitub informatsioonilise asümmeetría vähendamises. Nimetatud pakkumispoolne struktuurinihe toob adekvaatsamate turusignaalide tõttu kaasa üldise efektiivsuse kasvu. Edusammud infotehnoloogia valdkonnas peaksid põhjustama samasuguse efekti ka Eestis. Hüpoteesi tasandil võiks näiteks tuua kinnisvara andmebaaside loomise ja selle võimaliku disinflatsioonilise mõju.

Dollari kallinemine ei pruugi piirduda üksnes otseste mõjudega. Kaudseks kanaliks võib osutuda arbitraaz meie lõunanaabritega, kuna Läti ja Leedu valuuta on kas osaliselt või täielikult dollariga seotud. Siiani ei ole väliskaubandusstatistika arbitraazi aga kinnitanud. Balti riigid moodustavad nii turu suuruse, hinnataseme kui ka väliskaubandusrežiimi mõttes homogeense turusegmendi, kust võib esmajärjekorras leida märke hinnaerinevustel põhineva kaubanduse intensiivistumisest. Teataval määral soodustab seda ka omandisuhete kaudu põimunud majandusstruktuur. Arbitraazi suhtes tundlikumate kaubaartiklite hulka võiksid kuuluda toiduained, ravimid, mööbel jm.

Joonis 3.2. Kaupade ja teenuste 12 kuu hinnaindeksid Eestis ja Lätis

Arvestada tuleb selliste teguritega, nagu veokulud ja palgatasemest tulenev konkurentsielulis. Vähetähtis pole ka jaotusvõrkude olemasolu, mida peab arbitreerimisega kaasnevate alternatiivkulude kalkuleerimisel silmas pidama. Praeguseeni võib tõdeda, et nominaalkursside tõusust tingitud hinnatasemete erinevus pole piisavalt suur, et arbitraazist saadav kasum alternatiivseid kulusid ületaks (vt joonis 3.2).

Madal inflatsioonitase ja hinnaühildumine

Jättes kõrvale välismaise hinnatõusu paratamatu mõju, kerkib õigustatult küsimus, kas suhteliselt **madalale langenud inflatsioonitase jääbki püsima**. Vastus sellele küsimusele ei piirdu üksnes valitsuse otsuste analüüsiga. Nagu näitasid 2000. aasta esimesed kuud, on olulised ka turuosaliste poolt mikrotasandil tehtavad ning eelkõige turu struktuuri puudutavad otsused. Need võivad kaasa tuua konkurentsi muutumise ning turu ümberjagamise. Sama tähtis on ka tarbijate eelistuste muutumine ning sellele vastav kohanemine majanduse pakkumispoolel. Loomulikult pole võimalik välistada hinnaväärastuste olemasolu. Mingil kujul eksisteerivad need kasvõi juba väliskaubanduspartnerite poolt rakendatavate administratiivsete meetmete tõttu. Seegi võib kujuneda potentsiaalseks hinnamuutuste allikaks. Möödapääsmatu näib ka avatud sektori kaudu avaldub tootluse mõju hinnaühildumisele. Tähtis on see, kuivõrd efektiivseks osutuvad investeeringud väliskonkurenttsile suletud teenuste sektoris ning kuivõrd suudab tootlikkuse kasv palgatõusu kompenseerida. Üheks potentsiaalseks **krooni reaalkursi tugevnemise allikaks on ka hüviste kvaliteedi tõus** ning vahendajate arvu vähendamine ekspordimisel tööstusriikidesse. Need mõlemad tegurid aitavad hinnatõusule kaasa, kuid kindlasti ei peegelda rahvusvahelise konkurentsivõime vähenemist, vaid pigem selle tõusu.

Üks peamisi allikaid, mille kaudu välismaise nõudluse ning hinnataseme kasv kujuneb ostja jaoks inflatsiooniks, on sissetulekute suurenemine. Selle toime ei avaldu otsekohe. Samal ajal eksisteerib siin ka pakkumispoolne komponent, sest palgatõus annab põhjust tõsta hüviste hindu. Ekspordisektori headest tulemustest tingitud palgatõusu võib seni täheldada mõningates Ida-Virumaa tekstiili- ja keemiatööstuse ettevõtetes. Ilmselt avaldub kiire kasvu tingimustes ka ametiühingute suurem surve palkade tõstmiseks.

Eelpool korduvalt mainitud järjest **madalam inflatsioonitase suletud sektoris oli I kvartalis osaliselt seotud ka väikese kodumaise nõudlusega**. Koos tööpuuduse muutumatu tasemega viitab see vabade tootmisressursside olemasolule. Hüppeline välisnõudluse

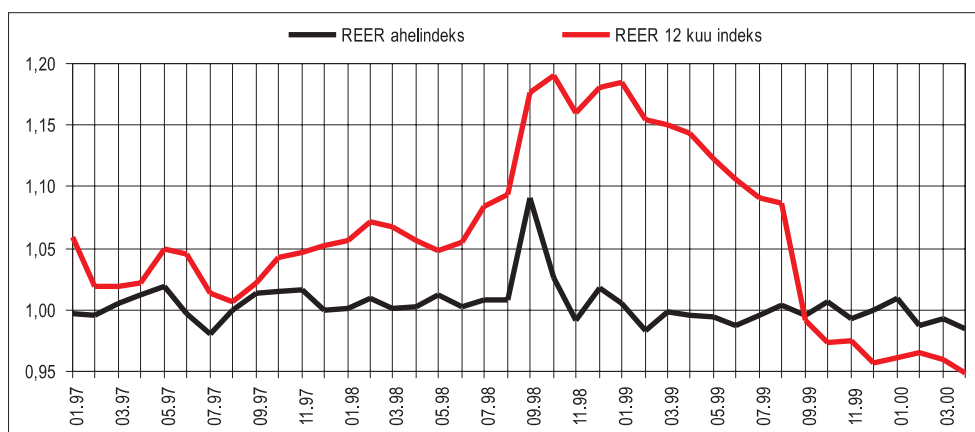
kasv käesoleva aasta alguses võib aga teatava aja möödudes kaasa tuua mõningase surve ka hindadele.

Tavapärastelt on kodumaine inflatsioonitase seotud mõningate hüviste hindade administratiivse reguleerimisega, kuid I kvartalis jätkus siingi 1999. a teisele poolele iseloomulik langustrend. Suurenesid küll näiteks eluasemega seotud kulutused, võrdlemisi palju kallinesid Tallinna ühistransporditeenused (Tartus oli hinnatõus tagasihoidlikum), kuid ülejäänud hüviste hinnad olid I kvartali kohta ebaloomulikult stabiilsed. Mõnevõrra erandlik oli reguleeritud hindade hulgas autokindlustusteenus, mis tariifide tõstmise tagajärjel põhjustas ligikaudu 0,2%lise hinnataseme tõusu. Reguleeritud hinnad peaksid ühekordselt märkimisväärses ulatuses tõusma III kvartalis seoses soojusenergia käibemaksustamisega.

REER ja konkurentsivõime

Esimeses kvartalis alanes Eesti hinnatase olulisemate väliskaubanduspartnerite suhtes 0,5%, võrreldes aastataguse ajaga oli Eesti hinnatase märtsis aga 4% madalam. Siin oli ilmne dollari mõju ning Ameerika Ühendriikide suhtes ongi Eesti hinnatase kõige rohkem alanenud, Leedu suhtes pisut vähem. Lisaks USAle on hinnakasv Eestist kiirem olnud ka näiteks Venemaal.

Viimase aasta jooksul on krooni reaalkursi muutused üksnes soosinud Eesti konkurentsivõimet välisurgudel. Sellist soodsat seisu annab lähiminevikust otsida (vt joonis 3.3). Kuna aga eksporditakse võrdlemisi kõrge sissetulekuelastsusega kaupu või nende koostisosi, siis tegelikult ei oma krooni reaalkursi muutused kõrgete ekspordinäitajate puhul olulist tähtsust. Praeguses situatsioonis on mõlemad tegurid, nii reaalkurss kui ka välisnõudluse kasv, Eesti jaoks soodsad ning teevad väljavaated lootustandvaks. Enamgi veel, krooni reaalkursi nõrgenemisega ei saa siiani seostada veel ühtki negatiivset ilmingut. Lahtisemaks jääb küsimus üldisest konkurentsivõimest, kuna sisendite-väljundite suurenemisel põhinevat kasvu on raske eristada tootluse paranemisel põhinevast kasvust.

Joonis 3.3. Tarbijahindadel põhinev krooni efektiivne reaalkurss (REER)